

T E A T E R

„LENDAVAST HOLLANDLASEST“ „ESTONIA“ LAVAL

Kui Heinrich Heine ise kasutas legendi «Lendavast hollandlasest» oma loomingus, tuletas ta sellest legendist järgmise sarkastilise moraali: naised ärgu abiellugu «lendavate hollandlastega», mehed aga olgu ettevaatlikud — parimal juhul lähevad nad naiste tõttu põhja!

H. Heine kaasaegne Richard Wagner, nagu ta ise jutustas, kuulis sama merelegendi esmakordselt madruste suust, olles merereisil Riist Londonisse ja otsides Norra ranniku kaljusaarestikus tormivarju. Pole põhjust kahelda, et R. Wagner tundis ka «lendava hollandlase» aine käsitlust H. Heine «Härra Schnabelevopki memuaarides». Kuid oma esimest ooperilibretot looma asudes loobus helilooja H. Heine ironilisest käsitlusest. Wagner-libretist ja Wagner-helilooja löid romantilis-epilise ooperi, mille juhtmõtteks on süüst lunastuse otsimine, kaastunne, ohvrimeelsus ja ennastsalgavus.

Ooperil «Lendav hollandlane» on R. Wagneri loomingus murranguline tähtsus: just selle teosega algas Wagneri kujunemine selleks, kellena me teda tänapäeval tunneme ja hindame: muusikalise draama suureks edasiarendajaks. «Estonia» teatri pöördumine nimelt selle ooperi poole R. Wagneri loomingust on seepärast õigustatud ja huviäratav.

Ooperi romantilis-epilist laadi on «Estonia» lavastus hästi tabanud.

R. Wagneri muusikas on palju õduseromantikat. Kirill Raudsepp juhtiski dirigendipuldist vaatesaali seda alatist tundeerutust, tormitsemist merel ja inimhingedes, rõhutas hästi kontrasti edasitungleva hollandlase muusika ja rahuliku lunastuse otsimise muusika vahel. Vaskpillide rühma tihe kasutamine lisas Wagneri muusikale tõsidust ja raskepärastust, isegi massiivsust.

Seda vagnerlikku massiivsust oli tunda ka laval, olgu siis tegelaste mängus ja liikumises või lavakujunduses. Võrdlusena meenub lavastaja Paul Mägi ja kunstnik Eldor Renteri eelmine ühistöö — W. Mozarti ooperi «Figaro pulm» lavastus oma muusikast tuleneva ažuursuse ja filigraansusega. Millise kontrasti see moodustab kas või «Lendava hollandlase» teise pildi raskete kiviseintega meremees Dalandi kodus! Võimsa mulje jätsid «Lendava hollandlase» lavastuses ka merepildid.

Nagu varasemateski P. Mägi ja E. Renteri koostöös valmi-

nud lavastustes, nii ka «Lendava hollandlase» puhul on lavastaja ja lavakujundaja töö muutunud tõepoolest orgaaniliseks tervikuks. Neid on lihtsalt raske teineteist lahutada. Võib ütelda, et kõik laval nähtav on antud nappides, kuid suurtes joontes. Lavapilt on lakooniline ja väga tinglik. Aga see on legendi, niisiis aine enese tinglikkus, ja mistahes olustikulised detailid või butafooriaga ülekoomatus oleksid siin lausa kohatud. Nendele suurtele, freskolaadsetele piltidele annab elustavat tolmēt loodusejõudude tabav kujutamine: sünged ja mässavad merevood (hollandlase maailm) esimeses ja kolmandas vaatuses, või siis soojendav tuleleek meremees Dalandi ja tema tütre Senta kodukolmel teises vaatuses.

Suurtes joontes on välja peetud ka ooperistseenid. Väline liikumine laval on viidud miinimumini. Tegelased ennemini seisavad kui liiguvad — ja seda suuremal määral pääseb mõjule seesmine dünaamika, elamuste intensiivsus. Meenutagem eriti hollandlase ja Senta kohtumistseeni: ootus, vaikimine, ja samal ajal tugevaim pinge. See ongi vagnerlik «dünaamiseritid staatika», mis on võimeline kuulajate meeli pikaks ajaks vangistama.

Hästi on vahet tehtud ka reaalse maailma ja laeva-viirastuse vahel. Meremehe Dalandi laev on valmishitatud, kombatav ese, lendava hollandlase meresõiduk aga on ainult projekteeritud. Toa seinal ripuvad hollandlase portree, mis kütkestab Sentat, moodustab oma roheka valgusega ketravate tütarlastega seda suurema kontrasti, et nende nägudel peegeldub elava tule kuma. Sobib ka see, kui hollandlase meeskonna laul kaigub saali läbi häälekõvendaja: see võte nagu meenutaks ühelt poolt ruuporit laeval, teiselt poolt aga eraldab see suure kooristseenis tämbriliselt meremeeste-viirastuste häält teiste lauljate häältest.

Wagneri ooperid nõuavad oma tähtsa ja raskekaalulise orkestripartii tõttu eriti kandvate häältega lauljaid (ongi kujunenud välja spetsiaalne termin — «vagnerilauljad!»). «Estonia» ooperisolistid tegid selle katsumuse läbi küllalt edukalt, ja sellele aitas kaasa ka dirigent. Kuid Wagneri ooperid mitte ainult et nõuavad lauljailt palju, vaid annavad neile ka häid võimalusi nii oma vokaalsete võimete igakülgeks näitamiseks kui ka osa sisukaks käsitlemiseks.

Nii ka Tiit Kuusikul Lendava hollandlase osas oli küllalt materjali huvitava, romantismiepoohile nii meelepärase üksiklase-elustpõgeneja osa loomiseks, kelle kõik mõtted ja teod on suunatud ainult ühele eesmärgile — lunastuseotsingule. Lendava hollandlase kuju avab T. Kuusik tegelikult juba esimese aariaga, kuid ometi leidub tal teise vaatuse lõpul uusigi värvisi: me tunneme, et veel ühegi neiega kohates polnud hollandlane nii haaratud tunnetest ja lootustest kui seekordsel kohtumisel Sentaga. Seda reljeefsemalt tuleb aga esile tema traagika viimases vaatuses, kui ta näeb kütt Eriku armastust Senta vastu ja arvab, et teda jällegi petetakse. Selles osas toob T. Kuusik väga palju inimlikku oma traagilise kangelase saatusesse, jäädes samal ajal ikkagi kujuks romantilisest legendist.

Sental Olga Lundi kehastuses on ainult üks elueesmärk — päästa oma armastusega merede Ahasveeruse hing. Ja ta läheb selle eesmärgi poole suure sirgjoonelisusega: sellest see eepiline rahu, sellest ka see enesestmõistetavus, millega ta surma läheb. Ooperis muusikaliselt ühe keskseima numbril, Senta ballaadi ettekandmisesse pani O. Lund lausa sugereerivat jõudu ja veendumust. Ka järgmise stseeni Erikuga (V. Gurjev), milles viimane asjatult püüab Sentat hoiatada saatusliku kiindumuse eest, viivad mõlemad läbi hea pingega, mis üha enam ja enam ootusärevust tõstes valmistab ette Senta ja hollandlase peatselt järgnevat kohtumist.

Senta Aino Külvandi esituses oli erksaloomulisem ja tundelisem: kui O. Lundi

Senta oli oma saatusele nuri-semata alistunud, siis A. Külvandi Sentas ei ole sisevõitlused malste kutsumuste ja eneseohverduse vahel nagu veel lõpuni võideldud. Tõsi küll, A. Külvand ei leidnud esimestel etendustel ka ise veel tasakaalutunnet, kuid võib arvata, et järgmiste etendustega asi muutub. Senta töötab olla hea ja sobiv osa noorele lauljatarile.

Dalandina, meresõitjana ja Senta isana nägime-kuulsime Ott Raukast. Vastandina armastajapaarile on Daland läbinisti maine kuju, mees, kes ei ütle ära sellestki, mida koi ja rooste rikub. Muheda merekaruna andiski O. Raukas oma kangelase.

Dalandi tüürimehe episoodiline osa kujunes Martin Tarase käes meeldivaks karakterrolliks.

Viktor Gurjevil jahimees Eriku osas oli kahekordselt raske ülesanne. Esiteks on autor Erikule ooperi teiste tegelastega võrreldes nagu vähem verd andnud. Teiseks, näitleja, kel on põhiliselt tüüriline häälematerjal, pidi olude sunnil jälle kord tungima dramaatilise tenori valdustesse. Ta tegi seda sugugi mitte edutult. Eriti toredasti on läbi viidud unenäostseen. Raske-maks osutub Gurjevile-Erikule tasakaalu säilitamine hollandlase ja Senta osatäitjatega kolmanda vaatuse finaalses tertsetis.

Hästi kõlasid ooperikoordid, meeolukad meremeeste laulud, tütarlaste ketruslaul, aga ka dramaatilisema iseloomuga kooristseen kolmandas vaatuses.

«Lendav hollandlane» on «Estonias» lavale toodud hoolikalt, läbimõeldult ja heatasemeliselt.

L. NORMET

w. Mozarti ooperi «Figaro pulm» lavastus oma muusikast tuleneva ažuursuse ja filigraansusega. Millise kontrasti see moodustab kas või «Lendava hollandlase» teise pildi raskete kiviseintega meremees Dalandi kodus! Võimsa mulje jätsid «Lendava hollandlase» lavastuses ka merepildid.

Nagu varasemateski P. Mägi ja E. Renteri koostöös valmi-

kujunenud välja spetsiaalne termin — «vagnerilauljad!»). «Estonia» ooperisolistid tegid selle katsumuse läbi küllalt edukalt, ja sellele aitas kaasa ka dirigent. Kuid Wagneri ooperid mitte ainult et nõuavad lauljailt palju, vaid annavad nelle ka häid võimalusi nii oma vokaalsete võimete igakülgeks näitamiseks kui ka osa sisukaks käsitlemiseks.



Stseen R. Wagneri ooperist «Lendav hollandlane»; Lendav hollandlane — T. Kuusik, Daland — O. Raukas, Senta — A. Kõlvand.